

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему: «Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки» здобувача ступеня доктора філософії

Дученко Анни Василівни
за спеціальністю 015 Професійна освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Публічна презентація проведена на кафедрі інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

31 серпня 2023 року, протокол №12

1. Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку вітчизняної освіти, євроінтеграційні процеси, формування конкурентоспроможного працівника зумовлює перегляд і переоцінку підготовки педагогічних фахівців, що стимулює пошук нових підходів до фахової підготовки майбутніх вчителів іноземної мови, орієнтованих на формування вчителя майбутнього, який окрім знань буде володіти необхідними духовно-моральними та культурними основами як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності. Необхідною професійною базою мають стати не лише спеціальні знання, розуміння сучасних технологічних процесів та володіння інноваційними технологіями, а й професійна культура, формування якої має бути пріоритетним для майбутнього вчителя іноземних мов.

Найактуальнішою проблемою сучасної освіти академік І. Зязюн визначив пошуки моделі освіти, адекватної сучасному типові культури і, відповідно, новому етапу розвитку цивілізації. Беззаперечним є твердження науковця, що «освіта є відображенням культури певної епохи. У той же час існуюча система освіти багато в чому побудована на культурних домінантах минулого - раціональному погляді на світ, інтелектуалізмі, утилітарності». Такий погляд на проблему сучасної освіти вказує на актуальність формування професійної культури майбутніх вчителів, адже постійні культурні трансформації у суспільстві спричиняють повернення інтересу до неї науковців і дослідників. Культурні процеси є безперервними, що і потребує постійного перегляду фахової підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов ускладнюється тим, що педагогічна діяльність знаходиться між двома культурами, ретранслятором яких через іноземну мову є вчитель.

Вагомим елементом формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов є методологічні підходи. Аналізуючи праці дослідників та науковців ми виокремили низку методологічних підходів, що сприяють формуванню професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов: системний (І. Бех, І. Коваленко); компетентнісний (Н. Бідюк, О. Дубосенюк, Н. Лазаренко, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Яцишин); культурологічний (Ю. Бойчук, В. Кремень, О. Акімова, О. Антонова, М. Роганова, О. Столяренко); студентоцентризований (В. Фрицюк, Р. Едвардс, О. Заблоцька, В. Каплінський,

О. Яцишин,). Запропоновані методологічні підходи сприяють формуванню професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов, складають їх ієрархію та є взаємопов'язаними й взаємозалежними між собою.

Культура як соціальний феномен і культурні процеси завжди цікавили вітчизняних і зарубіжних науковців у сферах філософії (В. Андрущенко, В. Кремень); етики та естетики (В. Петрушенко, А. Щербо); культурології (В. Бокань, В. Гречанко, С. Клакхон, А. Кребер, Дж. Ліндсей, І. Огієнко та ін.); соціології та антропології (У. Самнер, Г. Стейн, Е. Тейлор, М. Херсковиц); у філологічній площині (М. Жулінський, М. Іваницька, О. Потебня).

Значне місце у представленому дослідженні надається вивченню ролі культури в освіті особистості (Г. Васянович, В. Каплінський, О. Кучай та ін); концепції полікультурності в освіті (Дж. Бенкс); зв'язку культури та професійної діяльності (Г. Груць, І. Зязюн та ін).

Поряд з культурою ще одним багатограним соціальним феноменом є професія та професійне становлення особистості. Зазначена проблема цікавить фахівців різних соціальних сфер, що дає змогу поглянути на неї через призму виховання (І. Бех) та психології (В. Татенко, І. Хоржевська), компетентнісного підходу (О. Гульбс) та професійного становлення працівників освіти (С. Жидецька, О. Землянська, В. Каплінський, В. Радкевич).

Професійна культура не є новітнім проявом у сфері освіти, але у науковому педагогічному світі це визначення укорінилося наприкінці ХХ ст. Нині професійна культура стала об'єктом багатьох досліджень вітчизняних науковців, що дало змогу досліджувати цю проблематику у різних сферах: освітній (Ю. Безрученкова, Н. Бідюк, Р. Вечірко, О. Крупський); юридичній (Я. Аронова); технічній (О. Траверсе); соціальній (А. Капська, Н. Мирошніченко, О. Попчук), управлінській (О. Лебідь, П. Щербань); діловій (Т. Чмут); військовій (Т. Щеголева) та ін.

Аналізуючи наукові дослідження, враховуючи особливості педагогічного закладу вищої освіти, нами розглянуто формулювання педагогічної культури (В. Буряк, І. Григор'єва, Т. Спіріна). Основою педагогічної культури є загальна культура особистості, але професійна культура є визначним компонентом формування фахівця у різних сферах. У цьому зв'язку педагогічну культуру розглядаємо складовою професійної культури.

Після ретельного аналізу наукових доробків під *професійною культурою майбутнього вчителя іноземних мов* визначаємо сукупність професійних та культурологічних знань, умінь та навичок, необхідних для ефективної діяльності у професійній сфері, що сприяє здатності оволодівати, сприймати та транслювати знання, інтегрувати вміння та навички в культурні процеси суспільства через призму мовних, етичних, духовних, моральних орієнтирів. Професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов є особистісним утворенням, що потребує розуміння та поваги не лише до рідної культури, а й сприймання інших культур, можливості здійснювати мультикультурну взаємодію та професійної ідентифікації у процесі соціалізації.

Професійну культуру майбутнього вчителя іноземних мов розглядаємо як таку, що формується в сукупності професійної та культурологічної компетентностей. Детально проаналізовано підходи науковців щодо професійної компетентності, котру вважають необхідною ланкою соціального життя людини,

її самоактуалізації та саморозвитку у різних професійних сферах. Це досліджувати такі науковці: В. Аніщенко, Н. Боярчук, Л. Васильченко, С. Горбань, В. Жигір, О. Загорна, З. Курлянд, А. Семенова, Л. Тархан, Р. Хмелюк, В. Шпекторенко та ін. Незаперечним є той факт, що формування професійної компетентності у майбутнього вчителя іноземних мов потребує окремого вивчення. Нами були опрацьовані дослідження низки вітчизняних учених, присвячені проблемам професійної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов (О. Бігич, О. Волченко, О. Діордіященко, В. Садова, М. Тадеєва, О. Яцишин та ін). Окрім професійної компетентності в освітньому процесі вітчизняні та зарубіжні дослідники акцентують увагу на культурологічній компетентності (І. Бахов, Х. Бірнес, О. Браславська, В. Н. Гречаник, М. Левріц, Х. Стюарт, Т. Чикалова та ін.)

У процесі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов необхідно зважати на соціальні проблеми, що можуть виникати, адже сутність культури є дуальною, тобто має як позитивну, так і негативну сторони. Проблеми можуть відбуватися, коли студент віддає перевагу масовій культурі, субкультурі, інтернет-культурі і т.п., у порівнянні зі зразками загальноприйнятої класичної культури, що має більш позитивний вплив на формування професійної культури. Масова культура вкорінилася у життя людей та є природним соціальним проявом, про що свідчать чисельні дослідження (С. Джонсон, С. Копилова, Х. Ортега-і-Гасет, С. Русакова, О. Сінкевич, Дж. Сторі та ін.). Тут думки науковців різняться щодо впливу масової культури на особистість та її професійну культуру. Наприклад, одні дослідники вказують на необхідність та позитивні сторони масової культури як процесу комунікації між вузькими спеціалістами (Н. Отрешко), інші - на загрозу зі сторони масової культури народним традиціям, національній ідентифікації, знеціненню національних цінностей (О. Асєєва, Г. Лозко).

Науковці також указують на проблеми субкультури, що є проявом масової культури (С. Блекман, Л. Іванченко, В. Карп'як, Ю. Лисенко, Г. Мартін, В. Петрушенко, В. Чугаєвський) та чинить загрозу формуванню професійної культури майбутнього вчителя. Сучасний розвиток комп'ютерних технологій створив ще одну загрозу для формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов – це Інтернет-культура або кіберкультура, що спонукало багатьох дослідників поглиблено вивчити цю проблему (Л. Манович, Н. Стратанова, Ю. Трач, Ф. Форест та ін.).

Ефективність формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов залежить від освітніх методів і технологій, що спонукало нас до розгляду проблеми впровадження інноваційних технологій в освітній процес. Були проаналізовані дослідження О. Акімової, Л. Андрюшиної, Н. Бідюк, С. Вітвицької, Р. Гуревича, І. Дичківської, М. Кадемії, В. Каплінського, О. Кучай, Л. Шевченко, О. Яцишина та ін.

Детальний аналіз наукової літератури та освітньо-професійної програми «Середня освіта. Мова і література (англійська, німецька)» (014.021) за галуззю знань 01 – «Освіта/Педагогіка» допоміг виявити низку суперечностей між необхідністю формування професійної компетентності як складової професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов та усвідомленням майбутнім фахівцем пріоритетності розвитку професійної культури у процесі фаховій

підготовці. Сюди також можна віднести впровадження сучасних інноваційних технологій у викладання фахових дисциплін у процесі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов та фактичною педагогічною майстерністю їх викладачів; необхідністю створення педагогічних умов для формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов та недостатністю розробленого наукового, методичного та теоретичного інструментарію; інтеграційними процесами фахових і культурологічних знань та неможливістю їх практичним використанням.

Актуальність проблеми дослідження, науково-педагогічне значення проблематики та недостатня її теоретична та практична розробленість, зазначені вище суперечності, зумовили вибір теми дисертації «Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки».

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (РК № 01119U102999), кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном». Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 22.10.2020 р.).

3. Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що *вперше*: теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату для покращення мотивації до навчання та формування професійної культури; спрямування майбутнього вчителя іноземних мов до професійного саморозвитку та набуття особистісного досвіду професійної культури у процесі фахової підготовки; впровадження сучасних інноваційних технологій навчання для ефективного формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов через процес інтеграції спеціальних дисциплін із культурологічними знаннями).

Виокремлено компоненти професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (професійно-аксіологічний, психолого-рефлексивний, креативний, інформаційно-комунікативний). Розроблено діагностичний апарат сформованості професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки (критерії, показники, рівні – високий (творчий), середній (достатній), низький (початковий)). Спроектовано та реалізовано структурно-функціональну модель професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки. Уточнено сутність понять «професійна культура майбутнього вчителя іноземних мов», «культурологічна компетентність у процесі формування професійної культури», «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання», «інформаційні технології навчання»; удосконалено методичну базу реалізації організаційно-педагогічних умов та впровадження інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці для інтеграції культурологічних основ у професійні знання; стимулювання

зацікавлення студентів до вивчення основ вітчизняної та світової культури; забезпечення умов для розвитку культурологічних знань із інтеграційним використанням традиційних, інноваційних та інформаційних технологій навчання; мотивування студентів до застосування культурологічних знань у професійній діяльності. Подальшого розвитку набули інноваційні та традиційні технології навчання у процесі формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що впроваджено у практику методичний супровід формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов з використанням традиційних, інноваційних, інформаційних технологій, методів «Акваріум» та «Синтез думок», методу ментальних карт та кроссенс, тренінгових вправ «Художня виставка», «Крок до професійної культури»; розроблено теоретико-методичний супровід забезпечення формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки.

5. Використання результатів роботи. Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка №06/15-2 від 30.06.2023р.); Харківська гуманітарно-педагогічна академія (довідка № 01-12/337 від 07. 06. 2023р.); Криворізький державний педагогічний університет (довідка № 08-301/3 від 07.06. 2023р.); Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 300/02-13 від 07.06.2023 р.); Волинський національний університет імені Лесі Українки (довідка № 03-24/01/1315 від 15.06.2023).

6. Особиста участь автора. у статті «Modern Information Technologies in the Organization of Educational Work in Secondary Institutions of Great Britain» внесок автора полягає у висвітленні форм і методів виховної роботи у середніх школах Великої Британії з використанням сучасних інформаційних технологій та їх вплив на формування гармонійно розвиненої особистості; у статті «Formation of Resilience in the Context of Volunteer Activities Using Information and Communications Technology» дисертантка обґрунтовує використання інформаційно-комунікаційних технологій у волонтерстві та його вплив на формування рис стійкості у становленні особистості.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Науковий керівник* – доктор педагогічних наук, професор *Лазаренко Наталія Іванівна*.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, встановлено, що дисертаційна робота Дученко Анни Василівни є результатом самостійних досліджень, не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дисертація характеризується єдністю змісту та відповідає вимогам щодо її оформлення.

7. Перелік публікацій за темою дисертації. Основний зміст і результати дисертаційної роботи представлено в 11 публікаціях: із них 9 – одноосібних, 2 у співавторстві; 4 статті опубліковані у фахових виданнях

України; 2 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science; 5 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

8. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Duchenko A. V. (2023) Model of the key components of the pedagogical competence of the english language teacher. *Наука і техніка сьогодні*. № 3 (17). С 202-211. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/4131/4153>

2. Duchenko A. V. (2023) Effectiveness of pedagogical communication in forming the professional culture of future English teachers. *Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка»*. № 2(8). С. 193-201. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-193-201](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-193-201). <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/3899/3920>

3. Дученко А. В. (2023) Особливості формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів англійської мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, № 1(125). С. 54-61. <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/%D0%B4%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>

4. Дученко А. В. (2023) Особливості професійної педагогічної компетентності вчителя англійської мови. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»*. Том 14. № 1, С. 33–40. <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/31421>

Статті в міжнародному виданні Web of Science:

5. Shvydenko V., Korovii D., **Duchenko A.**, Semenova O., Koval V., & Lukatska Y. (2022). Modern Information Technologies in the Organization of Educational Work in Secondary Institutions of Great Britain. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(1). 358-366. DOI: <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.1.50>

6. Lazarenko N., Sabat N., Sylenko N., Rundong W., **Duchenko A.**, Shuppe L. (2022). Formation of Resilience in the Context of Volunteer Activities Using Information and Communications Technology. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(6). 374-381. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.6.47>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Дученко А. В. Домінантні мотиви здобувачів освіти щодо вивчення англійської мови в освітньому закладі. *Наукова ініціатива іноземних студентів та аспірантів у світі інтеграції освіти і науки України у міжнародний освітній простір: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (02 березня 2023 р.)*. Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2023. С. 105-108.

8. Дученко А.В. Особливості професійно-педагогічної культури майбутніх учителів англійської мови. *«Наукова весна» 2023: матеріали XIII Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 1–3 березня 2023 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*. Дніпро : НТУ «ДП», 2023. С. 270-274.

9. Duchenko A.V. Psychological characteristics of the academic group regarding the formation of professional culture of future English teachers. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та*

психолого-педагогічний аспекти: матеріали IV Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Біла Церква, 23-24 березня 2023 р.). Біла Церква: БНАУ, 2023.

10. Duchenko A.V. Motivation of students regarding learning English in an educational institution. *Мова та культура у просторі новітніх технологій: проблеми сучасної комунікації: матеріали VI Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 23 березня 2023 р.* / Національний авіаційний університет, факультет лінгвістики та соціальних комунікацій, кафедра української мови та культури. За заг. ред. С. В. Литвинської, А. В. Сібрук. К.: Талком, 2023. С. 30-32.

11. Дученко А.В. Психолого-педагогічна характеристика академічної групи щодо формування професійної культури майбутніх учителів англійської мови. *Інноваційні освітні технології в системі неперервної освіти: вітчизняний і світовий досвід упровадження: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. А.О. Ярошенко, проф. В.М. Слабка, проф. Л.В. Барановської. [Електронне видання]. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 80-83.*

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Дученко А.В. «Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки» за науковим рівнем, практичною цінністю, змістом та оформленням відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а також напряду досліджень освітньо-наукової програми Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського зі спеціальності 015 Професійна освіта, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

РЕКОМЕНДУВАТИ:

Дисертаційну роботу «Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі фахової підготовки», подану Дученко Анною Василівною на здобуття ступеня доктора філософії, до захисту.

Головуючий публічної презентації:
дійсний член (академік) НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор

Роман ГУРЕВИЧ

